

Можда би приликом доношења одредбе Закона о државним службеницима, која ће регулисати питање одговорности службеника, требало решити ово питање јасније како у пракси не би било спорно који је смисао и појам израза незаконите радње.

2. Посебно је питање да ли је код одговорности државе за штету коју грађанима могу проузроковати државни службеници, довољно прихватити само ово шире тумачење израза незаконите радње. У пракси има случајева кад настаје штета иако не постоји незаконита радња службеника ни у ширем тумачењу овог израза. Може бити штете а да нема противправне радње одређеног службеника, већ само слабе или недовољне организације службе, или је штета проузрокована самим функционисањем службе. Стога ни било и једноставније и целисходније решити питање тако да држава одговара грађанима за штету коју прозрокују њени службеници не везујући ову одговорност за незакониту радњу службеника већ за општа правила нашег права о одговорности уколико нема посебних прописа.

Драгаш Ђ. Дежковић

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ПРОУЗРОКОВАНУ МОТОРНИМ ВОЗИЛОМ. — ОДГОВОРНОСТ ВЛАСНИКА И ВОЗАЧА. — ЊИХОВ ОДНОС

1. За штету проузроковану моторним возилом одговара сопственик возила без обзира да ли је крив или не што је штета настала. Ако власник повери возило неком лицу на употребу и коришћење или на чување, на пример у закуп, на послугу, престаје његова одговорност, а лице коме је возило поверено одговара на исти начин као и сопственик возила.

Ова одговорност не заснива се на кривици већ на чињеници што је неко сопственик, односно корисник моторног возила које као опасна ствар самим својим постојањем, положајем, или употребом ствара повећану опасност за околину. То је, дакле, објективна одговорност, одговорност без кривице. Наши судови стоје чврсто на овом становишту, тако да се може рећи да у нашем праву поред одговорности за кривицу (субјективне одговорности), постоји и објективна одговорност, одговорност за опасне ствари. Моторно возило увек се сматра као опасна ствар.

Исто тако, правило је наше праксе да се сопственик, односно корисник може ослободити ове одговорности само ако докаже да је до штете дошло услед више силе или искључиве кривице оштећеника. Овоме се може додати и случај кад сопственик докаже да је до штете дошло кривицом неког трећег лица, тј. да је његово возило било само инструмент којим је други штету проузроковао.

2. Ова правила су довољна кад моторним возилом управља сам сопственик, кад је он истовремено и возач. Међутим, кад возилом у тренутку настајања штете не управља сопственик већ возач у његовој служби, што је најчешћи случај, поставља се више питања у вези са разграничењем одговорности сопственика и возача, и на та питања судови дају различита решења.

3. По једном решењу Врховног суда НР Србије (Гзз-449/49 од 24.X.1949-Збирка одлука врховних судова I. Београд 1952, одлука бр. 129) за штету проузроковану моторним возилом по правилу одговара увек власник возила, и то без обзира на то да ли би истовремено требало да одговара и возач. Изузетно, власник се ове одговорности може ослободити само у случајевима кад је његова одговорност искључена (виша сила, искључива кривица оштећеника или трећег лица).

У погледу одговорности возача, суд је стао на становиште да и он може упоредо са власником да одговара за штету коју је изазвао за време док су кола била у његовим рукама, и то: „...само онда ако се пресудом кривичног суда утврди да је штета причињена кривичним делом управљача”.

Становиште суда у погледу возача не може се прихватити. Објективна одговорност власника возила не сме да доведе до сужавања субјективне одговорности возача. Једно од основних правила нашег права је одговорност за кривицу. Возач одговара не само кад учини кривично дело, већ и кад не поступа са пажњом која се од њега основано захтева, макар да та радња не претставља кривично дело. У свем другом случају он одговара по другом основу, по основу грађанске одговорности.

Грађанска одговорност за накнаду штете независна је од кривичне одговорности. Грађанска и кривична одговорност могу настати и једним актом, но могу постојати једна без друге. То су две одговорности које се међусобно не условљавају. Возач је, на пример, грађански одговоран ако је возећи непрописном брзином направио штету (полупао излог). Друга је ствар да ли је он при том учинио и кривично дело (прегазио некога). То се питање поставља на сасвим другом плану. Стога возач који својом кривицом изазове штету треба и да одговара за ту штету, без обзира на то да ли постоји и његова кривична одговорност.

4. По једном супротном становишту, за штету проузроковану моторним возилом по правилу одговара шофер чијом је кривицом дошло до штете. Власник, односно предузеће коме возило припада одговара:

... само у случају ако би знајући примило у службу шофера особу неспособну, односно без шоферског испита. Како је утврђено да је шофер на основу испита оспособљен за управљање особним и теретним аутомобилом, суд је нашао да

не постоји правни основ за материјалну одговорност предузећа у овом случају.”

(Пресуда првостепеног суда у одлуци бр. 133 — *Збирка одлука врховних судова*, I, Београд, 1952.)

Према овом становишту власник одговара само ако до њега има кривице, и то кривице за рђав избор возача (*culpa in eligendo*). Не постоји објективна одговорност власника.

Врховни суд НР Босне и Херцеговине оправдано указује да се ово становиште не може прихватити и примећује:

„Не може се примити становиште првостепеног суда да би тужено предузеће могло одговарати за штету само у случају да је у предузећу намјестило за шофера неспособну особу или без потребне квалификације (*culpa in eligendo*). Ово правно правило старог општег грађанског закона било је одавно преуско за случајеве штете настале из модерног промета моторним возилима, која ради своје брзине и своје конструкције претстављају сама по себи повећану опасност за особе које се тим возилима служе или са њима долазе у додицај. Немогуће је предвидети и избјећи све опасности у које долазе разне особе када су у промету опасна возила, јер те опасности настају често из савим механичких разлога који су унапријед непознати. За овакве случајеве није довољна одговорност по личној кривњи возача, јер се она често не може утврдити. Ту је због повећане опасности употребом самог моторног возила потребно било утврдити одговорност и оне установе предузећа или лица, којима моторно возило служи и чијом дјелатношћу настаје опасност по околину. Одговорност таквих особа за насталу штету принципјелна је и она је предвиђена у законодавству модерних држава те као опште правно правило ушла и у праксу наших судова. Та одговорност мора се дакле признати у сваком случају осим где се ради о вишој сили, или о утврђеној кривници самог оштећеног, а терет доказа пада у тим случајевима на туженог, тј. на онога коме служи моторно возило и које треба да одговара за штету. У сповном случају суд је требао признати одговорност и првотуженог Даспа за насталу штету поред туженог шофера, јер се по резултату доказа види да не може бити ни говора о вишој сили, а није се могла утврдити ни кривња оштећеног за насталу штету”.

(Пресуда Врховног суда НР Босне и Херцеговине Гж 10 49 — *Збирка одлука врховних судова*. I. Београд 1952, одлука под бр. 133).

5. Ова добро мотивисана пресуда Врховног суда НР Босне и Херцеговине утврђује да у случају који нас занима постоји паралелна одговорност власника и возача. Они одговарају *in solidum*. То значи да оштећено лице може од сваког од њих или од обојице истовремено захтевати накнаду целокупне штете. Наплати ли се од једног од њих, његова тражбина према другом гаси се.

То што власник и возач одговарају *in solidum* не значи да они за исту штету одговарају по истом основу. Власник одговара за повећану опасност од моторног возила, без обзира да ли до њега има или нема кривице што је до штете дошло. Његова је одговорност об-

јективна. Одговорност возача заснива се међутим на старом правилу одговорности за кривицу. Од њега се накнада може захтевати само ако постоји његова кривица што је штета наступила. Његова је одговорност субјективна.

6. Међутим, кривицу возача у споровима ове врсте тешко је доказивати. То утврђује и Врховни суд НР Босне и Херцеговине када у наведеној пресуди каже: „За овакве случајеве није довољна одговорност по личној кривњи возача, јер се она често не може утврдити.” Стога, да не би оставила оштећеног да се бори са теретом доказивања, нека законодавства су пребацила терет доказивања у оваквим случајевима на возача, и то на тај начин што су претпоставила његову кривицу. Практично то значи да оштећено лице мора да доказује само постојање штете и узрочну везу између штете и радње возача. Ова претпоставка је релативна. Стога возач, поред тога што се може ослободити одговорности под истим условима као и власник возила (доказивањем више силе, кривице оштећеног лица или кривице трећег лица), може се ослободити одговорности обарањем претпоставке о својој кривици, доказујући да је учинио све што до њега стоји да до штете не дође, те да је штета наступила без његове кривице.

7. Рекли смо да власник и возач одговарају *in solidum*, те да оштећено лице може захтевати накнаду штете било од кога од њих двојице, или истовремено од обојице. Међутим, то не значи да штету увек сноси онај ко је штету исплатио оштећеном лицу. Стога треба разликовати следеће случајеве:

Ако је штета настала искључивом кривицом возача и он је накнади, он ће и дефинитивно сносити штету и не може захтевати од власника да му накнади оно што је дао на име накнаде штете, или бар један део тога. Свако сноси последице своје кривице, према томе и возач који је изазвао штету сносиће је.

Међутим, ако је штета настала искључивом кривицом возача али је накнади власник, овај има право да од возача захтева да му исплати оно што је дао оштећенику, има, дакле, право на регрес према возачу. Овде се ради о одговорностима које су различите по тежини. Једна је одговорност за кривицу, друга је претпостављена одговорност у корист жртве штете. Сврха постојања власникове одговорности није да се олакша одговорност кривог лица. Принцип је да крајња одговорност лежи на ономе ко је крив. Онај чија се одговорност законом претпоставља има право на регрес према ономе чија је кривица за наступање штете доказана. Стога власник возила има право регреса према возачу за исплаћену штету уколико се утврди да је возач крив за штету.

Најзад, ако нема кривице до возача, штету ће накнадити и сносити сам власник возила.

Владимир Јовановић